میدانی برای اندیشیدن

پای صحبت محمد فرجی اخیجهانی، معلم زیست‌شناسی و دبیر انجمن علمی ـ آموزشی

گفت‌وگو: **الهه علوی**

اشاره

محمد فرجی اخیجهانی، معلم زیست‌شناسی و دبیر انجمن علمی ـ آموزشی معلمان زیست‌شناسی استان آذربایجان شرقی است که علاوه بر تدریس زیست‌شناسی به دانش‌آموزان، می‌کوشد با همراهی تعدادی از همکارانش، نشریه‌ای علمی ـ آموزشی با عنوان «یاخته» برای دبیران زیست‌شناسی منتشر کند، نشریه‌ای که محدود به استان آذربایجان شرقی نشده و به استان‌های دیگر نیز راه یافته است. آنچه خواهید خواند گفت‌وگویی است با او.

● آقای فرجی! پیش از آن‌که دربارهٔ نشریهٔ «یاخته» گفت‌وگو کنیم، بفرمایید با تجربه‌ای که از حدود ۳۰ سال تدریس در کلاس‌های درس زیست‌شناسی به‌دست آورده‌اید، چه مشکلاتی در مسیر آموزش زیست‌شناسی می‌بینید؟

❑ به نظر من آموزش زیست‌شناسی متوسطه در کشور ما آن‌چنان که باید جایگاه مناسبی ندارد. مثلاً، بعضی از دبیران زیست‌شناسی هنوز تصویری قدیمی از آموزش در ذهن دارند و به این باور نرسیده‌اند که جهت آموزش از یاددهی به یادگیری تغییر یافته است. هنوز هدف اصلی آموزش از دید بسیاری از ما دبیران زیست‌شناسی آماده کردن دانش‌آموزان برای گذر از سد کنکور و ورود به دانشگاه‌هاست؛ درحالی‌که همه می‌دانیم امروزه هدف اصلی آموزش علم ایجاد و تقویت مهارت‌های یادگیری در دانش‌آموزان است.

هنوز هدف اصلی آموزش از دید بسیاری از ما دبیران زیست‌شناسی آماده کردن دانش‌آموزان برای گذر از سد کنکور و ورود به دانشگاه‌هاست؛ درحالی‌که همه می‌دانیم امروزه هدف اصلی آموزش علم ایجاد و تقویت مهارت‌های یادگیری در دانش‌آموزان است

● برای حل این مشکلات چه راه‌هایی می‌شناسید؟

❑ زیست‌شناسی علمی پویا و میدانی برای اندیشیدن است. در دنیای امروز سرعت رشد اطلاعات زیست‌شناختی بسیار زیاد است. بنابراین، مهم است که به‌جای این‌که ما معلمان صرفاً به انتقال دانش بپردازیم، تقویت و گسترش مهارت‌های یادگیری و چگونگی کسب و تجزیه و تحلیل اطلاعات را در این درس جدی بگیریم. البته همسو شدن با این تغییرات نیرو و هزینهٔ بیشتری می‌طلبد. ایجاد تغییرات زیربنایی و اساسی در برنامه و کتب درسی، به‌روز کردن مطالب علمی کتب زیست‌شناسی، استفاده از فناوری در آموزش زیست‌شناسی و آموزش

به‌جـای این‌که ما معلمان صرفـاً به انتقال دانـش بپردازیـم، تقویـت و گسـترش مهارت‌های یادگیری و چگونگی کسـب و تجزیه و تحلیل اطلاعـات را در این درس جدی بگیریم

معلمان همگان با تحولاتی که در عرصهٔ آموزش رخ می‌دهند، همگی از مواردی هستند که باید به‌طور جدی به آن‌ها پرداخت. بر همین مبنا لازم است در برنامهٔ درسی زیست‌شناسی و کتب مربوطه تغییرات اساسی ایجاد شود. سد کنکور به هر طریق ممکن شکسته و انگیزهٔ لازم در دانش‌آموزان برای یادگیری مهارت‌ها فراهم شـود. از طرف دیگر، برای تقویت فراینـد آموزش باید آموزش معلمان را جـدی گرفت و ترتیبی اتخاذ کرد که دبیـران به‌طور منظم در کلاس‌های بازآموزی شرکت کنند. هم‌چنین، ضروری است که در مدارس کلاس‌هایی برای درس زیست‌شناسی با امکانات و تجهیزات لازم ایجاد شود و نیز ساعاتی برای آموزش زیست‌شناسی به دانش‌آموزان رشته‌های دیگر اختصاص یابد.

● به نظر می‌رسد همین دیدگاه به وضعیت آموزش زیست‌شناسی شما را واداشته است که به انتشار نشریهٔ یاخته بپردازید. بنابراین، کدام نوع از مقاله‌های علمی یا آموزشی را در نشریه‌تان در اولویت قرار می‌دهید؟

❑ با توجه به این‌که دبیران در امر آموزش درگیرند و می‌خواهند این وظیفه را به نحو شایسته انجام دهند، نیاز بیشتری به مطالب آموزشی مفید و به‌روز دارند که آنان را با روش‌های متنوع آموزشی آشنا کند؛ البته لازم است در کنار مطالب آموزشی، سواد علمی همکاران نیز افزایش یابد. به هرحال دبیرانی موفق‌ترند که هم اطلاعات علمی کافی و هم اطلاعات آموزشی مناسب داشته باشند.

● آیا در انتخاب مقاله‌ها توجه خاصی به کتاب درسی دارید؟

❑ بله، سعی می‌کنیم مقالاتی چاپ کنیم که در ارتباط مستقیم با مطالب کتاب‌های درسی زیست‌شناسی و در جهت بالا بردن سطح علمی و آموزشی دبیران زیست‌شناسی باشند، به‌طوری که در کلاس درس به‌کار آنان بیاید.

● به این ترتیب دبیران زیست‌شناسی باید استقبال خوبی از نشریهٔ یاخته داشته باشند.

❑ همین‌طور است. استقبال دبیران زیست‌شناسی استان، به‌خصوص اعضای انجمن خوب بوده است. البته فصل‌نامهٔ یاخته را مجانی به دبیران نواحی و مناطق می‌دهیم از طرفی با توجه به این‌که یاخته را به همهٔ گروه‌های آموزشـی زیست‌شناسـی اسـتان‌ها ارسال می‌کنیم، بسیاری از سرگروه‌ها خواستار ارسال نشریه به دبیران استان‌شان هستند.

● دبیران زیست‌شناسی استان آذربایجان شرقی و نیز دیگر استان‌ها تا چه میزان در تولید محتوای یاخته مشارکت می‌کنند؟

❑ همان‌طور که گفتم فصل‌نامهٔ یاخته علاوه بر اعضای انجمن به تعدادی از گروه‌های آموزشی نواحی و مناطق استان و دیگر استان‌ها ارسال می‌شود، لذا همکاران مختلف از خود استان و هم‌چنین استان‌های دیگر مطالبی برای چاپ در نشریه ارسال می‌کنند. مثلاً مقالاتی از استان‌های خوزستان، اردبیل و قم در شماره‌های قبلی این فصل‌نامه چاپ کرده‌ایم.

● در تولید فصل‌نامه یاخته با چه مشکلاتی مواجه بوده‌اید؟

❑ پس از این‌که با همکاری عده‌ای از دبیران زیست‌شناسی در سال ۱۳۸۲ مجوز تأسیس انجمن علمی آموزشی معلمان زیست‌شناسی استان آذربایجان شرقی را گرفتیم، مجوز فصل‌نامهٔ یاخته را نیز گرفتیم. همهٔ سعی و تلاش‌مان این بود که به‌طور منظم و در هر فصل یک شماره منتشر کنیم، ولی پس از انتشار سه شماره با مشکلات زیادی ازجمله مشکلات مالی مواجه شدیم. زیرا از آن زمان حدود ۵۰۰ هزار تومان و گاهی تا یک‌میلیون تومان اعتباری که در سال به انجمن داده می‌شد، قطع شد. ما ماندیم و ۳۰۰ تومان حق عضویت ماهانه‌ای که حدود ۲۵۰ نفر اعضای انجمن پرداخت می‌کردند. این پول حتی حداقل هزینه‌های انجمن را نیز تأمین نمی‌کرد. هم‌چنین انجمن علمی-آموزشی معلمان زیست‌شناسی برای تأمین بخشی از هزینه‌ها دوره‌های ضمن‌خدمت دبیران زیست‌شناسی را برگزار می‌کند. همهٔ سعی ما این بوده است که فصل‌نامه را دوبار در سال منتشر کنیم، و لی در دو سال اخیر نیز نتوانستیم آن را بیش از یک شماره در سال انتشار دهیم که البته هنوز هم مشکل داریم. در حال حاضر نیز به دنبال گرفتن مجوز چاپ آن به صورت الکترونیک هستیم.

● چرا؟

❑ با توجه به پرهزینه و وقت‌گیر بودن کارهای چاپ، مشکلات مربوط به تهیهٔ کاغذ و محدود بودن شمارگان و نیز عدم امکان چاپ مجدد در صورتی که همکاران نیاز داشـته باشند، تصمیم گرفتیم که در صورت

دبیرانـی موفق‌ترنـد که هم اطلاعات علمـی کافی و هم اطلاعات آموزشی مناسب داشته باشند

موافقت وزارت فرهنگ و ارشـاد اسـلامی و اخذ مجوز لازم، نشـریه را به‌صورت الکترونیک انتشار دهیم. در این صورت علاوه بر صرفه‌جویی در هزینه‌ها و مصرف کاغذ این امکان را داریم تا در صورت ضرورت آن را به تعداد مورد نیاز تکثیر کنیم.

● **پس مشکل مالی مانع از انتشار منظم این فصل‌نامه است؟**

❑ تا حدودی، ولی عدم دریافت مقالات و مطالب علمی و آموزشی مناسب برای چاپ در فصل‌نامه، مشکل دیگر در این راه است.

● **که البته نقش آن کمتر از مشکل مالی نیست...**

❑ به هر حال همهٔ سـعی ما این بود و هسـت که مطالب «یاخته» متناسب با نیازهای علمی و آموزشی دبیران زیست‌شناسی باشد.

● **تا به حال شده که به فکر توقف انتشار این فصل‌نامه بیفتید؟**

❑ نه، با این همه مشـکلاتی که در این راه داشته‌ایم، متوقف کردن انتشار نشریه به ذهنم خطور نکرده است. اگر غیر از این بود، درخواست مجوز انتشار الکترونیک آن را نمی‌دادم.

● **هریک از مشکلات مالی و عدم دریافت مقاله‌های مناسب، چه سـهمی در کند شـدن روند تولید و انتشار این فصل‌نامه دارند؟**

❑ به‌طور کلی حدود ۸۰ درصد این مشکلات را به امور مالی و عدم پشتیبانی کافی مسئولان می‌دانم. سهم مقالات هم چیزی در حدود ۲۰ درصد است.

● **چه افرادی بیشترین کمک را در تدوین یاخته به شما می‌کنند؟**

❑ همکاران شورای اجرایی انجمن و همکاران گروه‌های آموزشی زیست‌شناسی استان.

● **چه خاطره‌ای از انتشار یاخته دارید؟**

❑ قبل از انتشـار «یاخته» وقتی انجمن علمی ـ آموزشـی را تأسیس کردیم، از سال ۱۳۸۳ نشریه‌ای به نام «سبزینه» را منتشر می‌کردیم ولی بعداً هنگام اخذ مجوز، با نام «یاخته» موافقت شد. درواقع شیرین‌ترین خاطره‌ام مربوط به انتشار اولین شمارهٔ سبزینه بود که از آن طریق توانسته بودیم با دبیران زیست‌شناسی ارتباط برقرار کنیم. تلخ‌ترین لحظات زمانی است که سعی و تلاشم در انتشار منظم یاخته با شکست مواجه می‌شود.

● **سپاس‌گزارم.**

❑ من هم تشکر می‌کنم.

شـیرین‌ترین خاطره‌ام مربوط به انتشـار اولین شمارهٔ سبزینه بود که از آن طریق توانسته بودیم با دبیران زیست‌شناسـی ارتباط برقـرار کنیم. تلخ‌ترین لحظات زمانی اسـت که سعی و تلاشم در انتشار منظم یاخته با شکست مواجه می‌شود